

HOMILIE

in de dienst waarin ik terugtreed als Aartsbisschop van Utrecht.
Bij Jesaja 55, 1-3.8-12; Kolossenzen 3, 1-4.11-15; Johannes 14, 6-14
Utrecht, 11 januari 2020

Aartsbisschop Joris Vercammen

Zusters en Broeders,

Ik ontmoet hem na afloop van een lezing, die ik gaf. Er waren nogal wat jonge mensen op af gekomen. Hij is midden de twintig. Ik noem hem Tim. Thema van de lezing was: de moed om 'ja' te zeggen. Vooral 'ja' zeggen tegen het leven, had ik beklemtoond, want dan kun je ook 'ja' zeggen tegen christen-zijn. De omgekeerde volgorde leidt altijd tot scheve toestanden. Hij wilde een afspraak maken. Ik had het druk en ik liet hem weken wachten. Dat geduld kon hij blijkbaar opbrengen. "Wat is eigenlijk geloven?, vraagt hij mij als we elkaar uiteindelijk zien. "Het begint met je verlangen serieus te nemen" zeg ik. Ik denk: dat doet hij al, anders zat hij hier niet. Hij doet het me voor. Als hij nog een volgende keer komt zegt hij: ik wil gedoopt worden. Na een jaar komt het ervan. Wanneer ik het later wat moeilijker heb, wenst hij het mij op zijn beurt ook toe: dat ik mijn verlangen serieus mag nemen.

'Ja' zeggen op je diepste verlangen. Bij Paulus is de weerstand aanvankelijk erg groot. Paulus dacht dat hij eerst een perfect mens moest zijn die de gehele wet onberispelijk zou naleven. Geloof als prestatie. Dat moet wel mislukken, want geloof vind je, je maakt het niet. Je vindt het in je hart als het geheim van je leven. Geloven is verlangen het geheim van je leven te beamen. In dat geheim woont Christus in je, belijdt Paulus op de duur. Zijn leven kreeg immers een totaal andere kleur als hij het ging bekijken vanuit de mogelijkheid van een vriendschap zoals die in het leven Jezus gestalte had gekregen. Alles in jezelf is voor die vriendschap bedoeld. Sterven met Christus is voor Paulus zich opnieuw wagen aan de relatie: met zichzelf, met anderen, met God.

Hij is 60 en opgevoed in een zogenaamd christelijke cultuur van 'van alles moeten en veel niet mogen'. Ik noem hem Frank. Verlangen speelt in die cultuur geen rol, het is 'de leer' waar het op aankomt. Daar kun je je aan vasthouden. Zo wordt toch gedacht. Het gaat er om het 'luisteren' als het opvolgen van bevelen. Heel anders dan het 'luisteren' dat Jesaja bedoelt. "Leen mij je oor en kom bij mij, luister en je zult leven" (Jesaja 55,3). Bij de profeet is het kwestie van luisteren naar wat tot leven brengt, en niet naar wat dood slaat. Het is luisteren naar wat in je hart leeft aan verlangen en het erop wagen en belijden dat dat verlangen – als het authentiek is – toegang verleent tot je relatie met de Heer. Zo zie je het ook bij Jezus gebeuren. In zijn geloof aan de Vader vervreemdt hij niet van zichzelf, integendeel: hij komt tot de kern, tot zijn wezen. Die kern is: het verlangen om goed te doen met wie hij is, liefde te worden met alles wat hij is. Ik vertel Frank hoe ook ik soms vecht met dat luisteren naar mijn hart en hoe ik dan ervaar dat ik het ben die me vervreemdt van mezelf en daarbij ook van anderen en van God. Ik ben het zelf die dan de relatie verbreek. Doodzonde. Hij put troost uit het gesprek. Er groeit vriendschap tussen ons.

Een bisschop is groepen een teken van eenheid te zijn en dus 'facilitator' van relaties: met de Heer, met elkaar, met de traditie en de kerk van alle eeuwen, met cultuur en samenleving. Want wij allen horen bij de Heer, we horen bij elkaar, we zijn deel van Gods' geschiedenis met de mensen, en we horen bij onze cultuur en onze wereld. De bisschop is degene die uitnodigt tot relatie. Daarbij kan het niet anders dan dat hij zichzelf relativeert. Dus: out-of-the-box denken, weg van de eigen kleine zekerheidjes, weg van wat zogenaamd 'altijd geweest is', weg van wat de samenleving verwacht, weg

van dat alles...om vrij te zijn om met God het avontuur van het leven aan te gaan! Geloven is geen doctrine, het is leven, het is een mensenleven. Jezus verkondigt geen doctrine, maar leeft een leven van relaties en belijdt dat de relatie met wie hij zijn Vader noemt de bron van zijn vitaliteit is. Ik ben dankbaar dat ik het mocht proberen, de afgelopen twintig jaar, 'facilitator' van relaties te zijn.

Het gaat niet goed met de kerken. Begrijpelijk, want de kerken staan voor de aartsmoeilijke opgave om een nieuwe presentie te vinden nu onze cultuur hen niet langer de als vanzelfsprekend gedachte plek blijkt te geven. Nu is dat niet nieuw. De evangelieverzen die we beluisterden ontstonden ook in een kerk in crisis. De goede luisteraar hoort de zelfreflectie doorheen de wat plechtstatige taal. Ze laten het voorkomen alsof Jezus een afscheidstoespraak houdt voor zijn leerlingen en dat zij, die meer dan vijftig jaar later in Klein-Azië 'kerk' zijn, in een hoekje stilletjes zitten toe te kijken en mee te luisteren.

"Ik ben de weg, de waarheid en het leven", horen ze Jezus dan zeggen. (Johannes 14,6) 'Ik ben' moet te maken hebben met de naam van God zelf, weten ze, en drukt Gods solidariteit met mensen uit. 'De Weg' heeft te maken met de weg die vanuit het slavenhuis van Egypte door de woestijn naar de vrijheid loopt en die door God voor zijn volk gebaad werd. 'Waarheid' rijmt op 'Weg' want wie vrij is leeft in waarheid, zoals God waarheid is. 'Leven' verwijst naar de levensboom in de tuin van Eden die het oriëntatiepunt moet zijn in een chaotische wereld. Meer nog dan de Wet, is Jezus en zijn vriendschap een richtingwijzer voor de mensen geworden.

"Ik ben de Weg, de Waarheid en het Leven." Wat kan de kerk zich nog meer wensen als advies om met haar crisis om te gaan? Het veronderstelt dat je het verlangen van mensen serieus neemt. Anders is het onmogelijk om God na te zeggen: 'Ik ben die er zal zijn voor jullie'. Het leidt ertoe dat je dienstbaar wil zijn aan de vrijheid van mensen zodat ze in ware vriendschap zich kunnen geven aan elkaar. Een kerk kán een levensboom zijn in een chaotische wereld als ze, zoals Jezus, de handen vuil wil maken.

Zij is midden de zestig en al meer dan dertig jaar ernstig ziek. Ik noem haar Ester. Zij zegt me: "Dankzij mijn ziekte ben ik iemand geworden die het beste in anderen naar boven haalt. Ik doe er niets speciaals voor. Het gebeurt." Ik denk aan de paasnacht en aan die crisis die ons deed zien wie Jezus werkelijk is. Christus leeft in mij, zegt Paulus. Hij bedoelt: de gekruisigde en verrezen Christus is in staat het beste in ons naar boven te halen, niet ondanks, maar dankzij de crisis.

Zou op die manier de kerk niet opnieuw kunnen worden wat Jesaja voor ogen staat als hij droomt over het leven dat God de mensen gunt? Een kerk waar je gewoon welkom bent, of je nu Tim, Frank of Ester heet, of nog anders. Je hoeft er niet betalen met het inleveren van bepaalde delen van je persoonlijkheid, je hoeft je niet te conformeren aan dogmatische hoogstandjes, niet aan te passen aan een cultuurtje. Je mag jezelf zijn, zoals de Schepper je bedoeld heeft. Leven mag je er vanuit je eigen verlangen en daarmee meebouwen aan de gemeenschap waarvan de Heer de Herder is. Een kerk die de moed heeft om 'ja' te zeggen. Opdat zij leven hebben en overvloed! (vergelijk Johannes 10,10) Als bisschop mocht ik daarvan een teken zijn. Met vallen en opstaan. Een groot voorrecht was het. De Heer zij geprezen!

Amen.

©Joris Vercammen